

hin person med tilknytning til Det kgl. Biblioteks historie, lades man også i stikken af registeret. I forordet hedder det lakonisk, at udarbejdelsen af et fuldstændigt forfatterregister »ville blive alt for omfattende«. Til dette må man svare, at det kan være forståeligt, hvis Ilsø selv ved afslutningen af det store og detailmættede værk har følt det sådan. I så fald burde bibliotekets i forordet så højt besungne ledelse have grebet ind og afbødet den urimelige beskæring af bogens brugsværdi ved at stille de nødvendige ressourcer til rådighed.

Sebastian Olden-Jørgensen

BJARNE STOKLUND (red.): Kulturens nationalisering. Et etnologisk perspektiv på det nationale. Etnologiske studier bd. 5. København: Museum Tusulanums Forlag, 1999. 234 s. illustr.

Etnologien er i dag en dynamisk disciplin, hvis emneområder spænder fra stats- og velfærdsanalyser til mikrostudier af folkekultur. Fagets kernebegreb har været og er fortsat »kultur«, der ifølge Bjarne Stoklunds indledning til denne antologi handler om, »hvordan den menneskelige virkelighed opfattes, om hvordan mennesker søger at skabe orden ud af kaos«. Udtrykket »kulturens nationalisering«, der er et lån fra den indflydelsesrige svenske etnolog Orvar Löfgren, betegner den historiske proces fra slutningen af 1700-tallet, hvor kulturen gøres national, bliver bærer af nationale budskaber og retter sig ind efter nationale skillelinjer. Det er en proces, hvor Danmark følger en international eller i hvert fald almen europæisk tendens, og det er for så vidt et forhold, som også historikere har haft blik for. Etnologernes særlige opgave er efter Bjarne Stoklunds opfattelse at analysere den proces, hvor elementer fra den gamle verden, fra naturen, fra historien eller fra dagliglivet vælges ud, tillægges ny betydning og bygges sammen til et nyt kulturelt system, kort sagt at finde byggestenene i konstruktionen af nationen. Dermed polemiserer han stiltødt mod »opfindelses-folkene«, der ser nationen som et totalt nyt fænomen.

I antologiens overgribende teoretiske artikel analyserer Tine Damsholt begrebet »folk« og kobler studiet af den folkelige kultur, faget etnologis historie, sammen med selve folkebegrebets udvikling fra anden halvdel af 1700-tallet til 1840'erne. I denne epoke finder en afgørende perspektivforskydning sted fra forestillingerne om samfundspagten, staten og patriotismen som omdrejningspunkt til den nationalromantiske idé om folket anskuet nedefra, med bondestanden som folkets kerne. Studiet af folkeliv, etnologien, bliver en vital faktor i interesseskiftet fra statsborgerne til folket. Etnologerne blev en slags »kulturtolke«, der kunne fremdrage og forklare folkets livs- og tænkemåder for stats- og embedsmænd. Tine Damsholt viser også, hvorledes forskerne blotlagde nationens interne kulturforskelle. Svagere i hendes analyse står den anden vigtige side af den nationale identitets tilblivelse, forholdet til andre nationer, i Danmarks tilfælde først og fremmest (spændings)forholdet til det tyske.

Det er til gengæld et centralt tema i de fleste af antologiens afhandlinger, hvor kulturens og videnskabens sammenfletning med det nationale demonstreres i en række konkrete undersøgelser. Af indlysende årsager er den dansk-tyske nationaliserede kulturkamp en ledetråd for udforskningen af den nationale kulturs og identitets tilblivelse, og i kraft af folkekulturens rolle som kerne i den nationale kultur bliver studiet af denne kultur vævet ind i den nationale konflikt og brugt som argument i den konkrete national-statslige grænsedrag-

ning. Det vises i en række af antologiens afhandlinger, hvor Bjarne Stoklund ser på »Bondebygninger og folkekarakter«, Mette Skougaard fremdrager Ostentfeldgården og dens placering i den dansk-tyske strid om den nationale arv, Peter Dragsbo analyserer det aktuelt meget relevante forhold mellem regionalisme og nationalisme og Mikkel Venborg Pedersen placerer augustenerne og deres lokalsamfund i spændingsfeltet mellem den gamle verden og den nye nationalisme. I disse afhandlinger demonstreres, hvorledes folkekulturen fik en afgørende placering i den nationale kamp og ikke mindst, hvorledes folkekulturforskere kunne se, eventuelt opfinde grænser, hvor de ikke var, just fordi folkekulturen i vid udstrækning er tværnational. De forskellige afhandlinger understreger tillige nødvendigheden af at tænke de gamle rigsele med, når den nationale kultur skal indkredses.

Inge Adriansens bidrag »Dannebrog – statens symbol eller folkets?« er en veloplagt og vel illustreret demonstration af flaget som national identitetsgiver fra midten af 1800-tallet – så overraskende sent bliver det tilladt for menigmand at flage med Dannebrog – til vore dages mere og mere bizarre brug af flaget i reklamer, i den politiske kamp for og imod EU og ikke mindst i forbindelse med sportsbegivenheder. Og netop idrættens og sportens sammenvævning med det nationale er temaet i Niels Kayser Nielsens artikel om »Idræt og nationsdannelse i de nordiske lande«, hvor han med et fint overblik påpeger ligheder og forskelle. Idræt og nationalisme er uadskillelige, og idrætten har haft en kolossal indflydelse på nationaliseringen af den nordiske kultur i en proces, hvor den både har været »instrument og arena«. Men der har været klart forskellige politisk-geografiske og historiske udgangspositioner for nationsbyggeriet, som har bevirket, at f.eks. de enkelte lande har vidt forskellig nationalsport. Kayser Nielsen får også fint antydnet parløbet mellem nationalisme og socialdemokratisme under udfoldelsen af de nordiske velfærdsstater. Endelig fremdrager Edith Mandrup Rønn i artiklen »Individernes generalstrejke mod folkestammens liv« kampen for en befolkning af »god kvalitet« det fælles videnskabelige og nationale grundlag for dansk og tysk racehygiejne. Ønsket om slægtens rene videreførelse og forestillinger om det særligt nordiske udgjorde det mentale bagtæppe for de eugeniske tiltag i begge lande. Kun midlerne og forskelle i konsekvens blev forskellige. Artiklens styrke er især inddragelsen af skønlitteraturen, ikke mindst Johs. V. Jensen, i skildringen af det mentale rum, hvor de racehygiejniske forestillinger udvikledes.

Antologien er noget uegal, men den bindes godt sammen af det overordnede tema. Den er et memento til også i vore dage at reflektere over brug og misbrug af videnskaberne, og den fremtræder som en opfordring og inspiration til studier på tværs af de traditionelle faggrænser, der ligesom de nationale grænser har indbyggede risici for blindheder.

Niels Finn Christiansen

JENS ENGBERG: Det heles vel. Forureningsbekæmpelsen i Danmark fra loven om sundhedsvedtægter i 1850'erne til miljøloven 1974. Miljøkontrollen. Københavns kommune. København 1999. Engelsk summary. Ill. 524 s., 298 kr.

På initiativ af Miljøkontrollen i Københavns kommune har Jens Engberg udarbejdet dette fyldige værk om forureningsbekæmpelsen i Danmark fra 1850erne til miljølovens vedtagelse i 1973. Det enorme emne er nærmere afgrænset til den politiske debat og kamp på det centrale plan, det vil sige i regeringen,